

WSTĘP

Tom *Estetyka językowa w komunikowaniu* jest kontynuacją cyklu poświęconego zagadnieniom związanym z szeroko rozumianą komunikacją językową, który został przed dekadą zainicjowany w Zakładzie Komunikacji Językowej Uniwersytetu Zielonogórskiego refleksją nad normą w komunikowaniu (*Norma a komunikacja*, Wrocław 2009). W kolejnych tomach podejmowaliśmy charakterystykę tak ważnych dla współczesnej nauki o komunikowaniu pojęć, jak: świadomość (*Świadomość językowa w komunikowaniu*, Zielona Góra 2012), tożsamość (*Tożsamość w komunikowaniu*, Zielona Góra 2014). Ostatni tom, opublikowany w serii wydawniczej „Zielonogórskie Seminaria Językoznawcze”, został poświęcony kontaktom językowym (*Kontakty językowe w komunikowaniu*, Zielona Góra 2016).

Estetyka języka (estetyka językowa) czy – ogólniej rzecz ujmując – kategoria piękna w języku nie jest pojęciem nowym, a namysł nad nim towarzyszy językoznawcom i miłośnikom języka od najdawniejszych czasów. Współcześnie estetykę języka rozpatruje się w związkach z różnymi perspektywami i zagadnieniami w normatywnym opisie języka oraz formami działalności kulturalnojęzykowej, dlatego w niniejszym tomie znajdują się zarówno artykuły określające znaczenie kryterium estetycznego we współczesnej i dawnej ocenie normatywnej, jak i związki estetyki języka z grzecznością językową, a także etyką i moralnością. Tytułowe pojęcie rozpatrywane jest więc nie tylko w świetle kultury języka, ale także aksjolingwistyki. Z drugiej jednak strony z perspektywy funkcjonalnej ujawnia się jego powiązanie ze skutecznością komunikacji, a także z polityką językową jako formą ochrony języka przed niekorzystnymi (także: nieestetycznymi) naleciałościami.

Współcześnie, pod wpływem nieustannych przekształceń społeczno-kulturowych, rozwój języka jest bardzo żywiołowy – jak oceniał Marian Bugajski w tomie poświęconym normie językowej – „zbyt żywiołowy”. W powszechnej opinii tempo zmian

rzeczywistości i języka w jednej dekadzie może być porównywane z półwieczem, a może i stuleciem w wieku XIX (por. A. Grybosiova, *Polaryzacja opinii o wulgaryzmach współczesnej polszczyzny*, „Poradnik Językowy” 2006, z. 6). Poszczególne studia przypadków potwierdzają tę dynamikę, pokazując symptomatyczne metamorfozy w odniesieniu do estetyki wypowiedzi. W tomie dominują obserwacje empiryczne, analizy zróżnicowanych tekstów kultury i wytworów komunikacji prywatnej i publicznej, instytucjonalnej i grupowej, bezpośredniej i zapośredniczonej przez media, partnerskiej i zhierarchizowanej. Ich autorzy śledzą charakterystyczne zjawiska, tendencje, procesy, które sprzyjają lub nie powstawaniu tekstów, które dostarczają lub nie pozytywnych wrażeń językowych. Nie brakuje jednak również uwag teoretycznych czy metodologicznych, z których wyłania się kłopotliwość ocen estetycznych i ich podstaw.

W związku z różnorodnością postaw badawczych oraz obszarów zainteresowań autorów w odniesieniu do estetyki języka prezentowana publikacja dzieli się na trzy części. Pierwsza z nich zawiera teksty oscylujące wokół funkcji estetycznej i piękna w języku. Myślą przewodnią artykułu *Pochodzenie funkcji estetycznej języka* **Michała L. Kotina** jest założenie, iż estetyczna funkcja języka rozwija się jako produkt jego funkcji kognitywnej, a mianowicie tych obszarów językowego ujęcia świata, które odpowiadają za utrzymanie informacji w pamięci w postaci kognitywnych zasobów kodowanych w formie znakowej. Autor zwraca uwagę, że funkcja estetyczna ludzkiego języka jest powszechnie uznawana obok funkcji kognitywnej, komunikatywnej i ekspresywnej za jedną z podstawowych jego funkcji. Jednocześnie pochodzenie funkcji estetycznej jest kwestią dyskusyjną.

Monika Szymańska w artykule *„Piękny – pięknie – piękno”. Eksplikacja znaczeń i profili pojęcia „piękna” na podstawie wyników analizy korpusowej* przedstawia wnioski dotyczące sposobów funkcjonowania w języku wyrażeń wartościujących, w tym predykatów opisowo-oceniających, takich jak przymiotnik *piękny*. Autorka wskazała na uwidoczniające się na poziomie języka i tekstu powiązania kategorii piękna z innymi kategoriami wartościującymi, np. utylitarnymi czy normatywnymi.

Studium trzecie, autorstwa **Izabeli Rutkowskiej**, zwraca uwagę na matematyczno-fizyczny aspekt estetyki językowej w komunikowaniu. O istnieniu takiego aspektu autorka tekstu *Policzalne piękno? Matematyczno-fizyczne aspekty estetyki językowej* przekonuje na podstawie wypowiedzi matematyków i fizyków, z których wynika, iż wartościowanie estetyczne jest dość istotne nie tylko w ocenie równań, ale także fizycznej oceny harmonii wypowiedzi, która jest zależna od precyzji w konstruowaniu jej struktury; wpływu liczby słów, zdań, akcentów, wersów na piękno wypowiedzi literackiej.

W artykule *Między emocjami a estetyką słowa – o roli piękna języka w wypowiedziach dziennikarzy sportowych* **Beata Grochala**, przyglądając się różnym odmianom dziennikarstwa sportowego (radiowej, telewizyjnej, prasowej i internetowej), odpowiada

na dwa zasadnicze pytania: czy estetyka słowa stanowi istotny składnik wypowiedzi dziennikarzy oraz czy medium determinuje dbałość o język? Jednocześnie podkreśla, że dziennikarstwo sportowe to specyficzny rodzaj dziennikarstwa, które w dużej mierze bazuje na bezpośrednim opisie wydarzenia sportowego i emocji mu towarzyszących. Ta ekspresja, ale także chęć przykucia uwagi odbiorcy sprawiają, że nie zawsze są to wypowiedzi, które można uznać za estetyczne.

Celem artykułu *Poglądy Adama Kazimierza Czartoryskiego na estetykę wypowiedzi w świetle „Myśli o pismach polskich”*, autorstwa **Magdaleny Hawrysz**, jest rekonstrukcja oświeceniowej koncepcji estetyki wypowiedzi dającej się odtworzyć na podstawie uwag rozproszonych w utworze Adama Kazimierza Czartoryskiego *Myśli o pismach polskich*. Autorka wskazała na wiele szczegółowych kryteriów decydujących o ocenie estetycznej wypowiedzi z zakresu konstrukcji dzieła, jego zawartości treściowej, doboru słów i środków artystycznych, także precyzji wysłowienia i językowej poprawności. Magdalena Hawrysz zaobserwowała, że w świetle analizowanego materiału za istotną cechę oświeceniowej teorii estetyki wypowiedzi należy uznać zespolenie jej formy i materii.

W tekście *„Zwięzłość słowa rodzi szerokość myśli”. W jaki sposób czytelnicy opisują piękny język (na przykładzie serwisu książkowego Lubimyczytać.pl)?* **Monika Kaczor** omawiała sposoby opisywania pięknego języka (polszczyzny pięknej, bogatej i skutecznej) przez użytkowników serwisu książkowego Lubimyczytać.pl.

Z kolei **Anastazja Seul**, autorka kolejnego tekstu pt. *Piękno nieliterackiego słowa Jana Pawła II*, skupiła się na kategorii piękna w wypowiedziach Jana Pawła II, który starał się dotrzeć do swoich słuchaczy, respektując zasady starożytnej retoryki: *docere, delectare, movere*.

Część drugą tomu tworzą teksty dotyczące kryterium estetycznego w ocenie zachowań językowych. Głównym zamierzeniem studium **Marzanny Uździckiej** pt. *Kategoria estetyki języka w dziewiętnastowiecznym czasopiśmiennictwie dla dzieci i młodzieży* jest udowodnienie tezy, iż kategoria estetyki języka jest uwarunkowana bezpośrednio kulturą i historią narodu. Czynniki te, zdaniem autorki tekstu, wpływają na stosunek do języka ojczystego i kształtują emocjonalne postawy użytkowników wobec niego. Marzanna Uździcka ustala zakres rozumienia pojęcia estetyki językowej i sposoby kształtowania postaw estetycznych wobec języka wśród najmłodszych odbiorców tekstów prasowych w XIX wieku.

Kryterium estetyczne jako wyznacznik kształtowania wzorów językowych zachowań w „Teoryjey stylu polskiego” Józefy Kamockiej (XIX w.) to tekst **Magdaleny Jurewicz-Nowak**. Autorka zwraca uwagę na pojęcie piękna wypowiedzi jako kategorii kształtującej zachowania językowe Polaków w dziewiętnastowiecznej polszczyźnie. Magdalena Jurewicz-Nowak za cel swej pracy uznała: opisanie, jak pojęcie piękna

zostało zwerbalizowane we wspomnianym w tytule tekście; rekonstrukcję pojmowania estetyki i jej rolę w nauczaniu wzorcowych zachowań językowych w XIX wieku.

Iwona Pałucka-Czerniak w artykule *Oceny zachowań komunikacyjnych w wypowiedziach przed Trybunałem Stanu w sprawie Gabriela Czechowicza w latach 1928-1930* analizuje zagadnienia dotyczące estetyki języka, wartościowania, grzeczności językowej, a także etyki i moralności.

Ewelina Tyc w swoim szkicu *Nieestetyczne zachowania jako technika autoprezentacji w mediach masowych* zwraca uwagę na kulturę wypowiedzi, która buduje wizerunek osoby wypowiadającej się i jest elementem działającym perswazyjnie na widza.

Szkic **Izabelli Ławeckiej** *Estetyka językowa a komunikacja w Internecie na przykładzie życzeń na Facebooku* to próba zbadania aktualnych wyznaczników komunikacji językowej w Internecie, a także sprawdzenia, na ile życzenia składane na portalach społecznościowych są zgodne z założeniami spontanicznej i multimedialnej formy komunikacji, jaką umożliwia sieć, a na ile tworzą one piękne i estetyczne formy wykorzystujące bogactwo językowe. Autorka podkreśla, że życzenia te cechuje wyjątkowość w zakresie estetyki. Ich treści są pozytywne, stosunek nadawca-odbiorca wyróżnia się życzliwością, a cały komunikat nasycony jest pięknym i pozytywnie nacechowanym słownictwem.

Artykuł **Anny Kosteckiej-Sadowej** *Świadomość językowa i wartościowanie polszczyzny południowokresowej przez Polaków w obwodzie lwowskim* jest próbą określenia roli, jaką odgrywa polszczyzna w życiu starszych i młodszych Polaków osiadłych na Ukrainie w obcojęzycznym otoczeniu. Celem autorki było ustalenie sfer kontaktów językowych, codziennych sytuacji komunikacyjnych, w których respondenci (osoby dwujęzyczne) najczęściej posługują się językiem polskim, oraz pobudek, jakimi się kierują, uczęszczając do polskich szkół, ucząc się języka polskiego lub pogłębiając znajomość języka swoich przodków. Interesują ją również sposoby wartościowania, w tym także ze względu na walory estetyczne, polszczyzny południowokresowej przez jej użytkowników.

Estetyczne, eleganckie, piękne komunikaty. Wokół, adresowanej do mnie, korespondencji Profesor Ewy Rzetelskiej-Feleszko to tekst **Katarzyny Węgorowskiej**. Autorka zwraca uwagę na piękno słowa zawarte w skonwencjonalizowanych, inicjalnych i finalnych aktach komunikacyjnych, które dokumentują również wrażliwość, mądrość, wysoką kulturę osobistą i językową jednej z najwybitniejszych polskich Uczonych.

W trzeciej części tomu znalazły się teksty dotyczące wielofunkcyjności estetyki językowej. **Barbara Boniecka** w artykule *Estetyka pewnego internetowego tekstu podręcznikowego* zwróciła uwagę na brak poprawności językowej przy redagowaniu skryptów, która skutkuje trudnościami w odbiorze tekstów, a tym samym utrudnia ich odbiór i obniża wartość estetyczną.

Elwira Topolnicka ukazała problem *Estetyki strony internetowej*. Szczegółowo omówiła kwestie typografii na stronie internetowej, kształtu i kroju czcionek, osadzania plików graficznych oraz relacje ilościowe pomiędzy słowem a obrazem.

Mateusz Półtorak, autor kolejnego tekstu – *Z zagadnień estetyki językowej w komunikacji internetowej – na przykładzie kształtowania zachowań językowych w relacjach nadawca–odbiorca w blogu*, przedstawił, w jaki sposób nadawca kreuje zachowania językowe, które można uznać za estetyczne. Wyniki pokazują, że istotny jest stopień kultury języka prezentowany przez nadawcę, który narzuca niejako określoną jakość komunikacji, moderując tym samym estetykę wypowiedzi użytkowników bloga.

Względy estetyczne przy wyborze imion to artykuł **Iwony Żuraszek-Ryś**. Autorka uczyniła przedmiotem rozważań te aspekty estetyczne, które towarzyszą rodzicom przy wyborze imion dla dzieci. Na podstawie refleksji samych rodziców, utrwalonych w internetowych komentarzach i wpisach na forach, zostały wyróżnione następujące płaszczyzny oceny estetycznej imion: graficzna, foniczna, słowotwórcza i semantyczna.

Małgorzata Karczewska w tekście *Wpływ języka angielskiego na język polski jako przedmiot rozważań polityki językowej* na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród studentów filologii obcych Uniwersytetu Zielonogórskiego, w której respondenci odpowiadali m.in. na pytanie, czy widzą zagrożenie dla innych języków wynikające z dominacji angielszczyzny w dzisiejszym świecie, przedstawiła dyskusję na temat polityki językowej prowadzonej w stosunku do zapożyczeń z języka globalnego.

W opracowaniu *Stylistyka i estetyka w przekładzie – wyzwania translatorskie (na podstawie opowiadania „Nema povratka” Miodraga Bulatovicia)* **Justyna Fudala** stara się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób język, którym posługuje się autor tekstu wyjściowego, wpływa na pracę tłumacza i kształt tekstu w języku docelowym. Autorka zwraca uwagę na strategie, które powinien zastosować tłumacz w celu nadania tekstowi estetyki zgodnej z prezentowaną przez utwór oryginalny.

Ewa Tichoniuk-Wawrowicz w artykule *Między etyką, estetyką i skutecznością komunikacyjną: idiostyl wczesnych ksiązek Oriany Fallaci* wskazała na następujące cechy twórczości znanej włoskiej dziennikarki: retoryczne bogactwo, ekspresywność, iteracyjność, gra pomiędzy różnymi funkcjami językowymi, impulsywność i subiektywność. Podkreśliła również, że estetyczno-aksjologiczna triada: piękno, dobro, prawda nie znajduje odzwierciedlenia w twórczości autorki znanych i cenionych wywiadów.

Artykuł *Estetyczne wywody użytkowników Internetu na temat interpretacji muzycznych podczas Konkursu Chopinowskiego w 2015 roku*, autorstwa **Piotra Kładocznego**, omawia te środki językowe wykorzystane do wyrażenia opinii użytkowników na temat oceny wystąpień pianistów podczas konkursu, które budują estetyczny obraz przekazu.

Dorota Dąbrowska w artykule *O znaczeniu estetycznego ukształtowania przekazu w kontekście obrazu uczuć religijnych* koncentruje swoje rozważania wokół naruszania

uczuć religijnych oraz znaczenia, jakie ma w jego kontekście kwestia estetycznego ukształtowania przekazu artystycznego. Autorka podejmuje refleksję nad tym, w jakim stopniu przyczyną wzburzenia, wpisanego w doświadczenie obrazu uczuć religijnych, jest płaszczyzna estetyczna komunikatu.

W artykule *Wizualizacja w dawnych polskich materiałach do nauki języka angielskiego – estetyka i funkcjonalność (rekonesans badawczy)* **Irimina Kotlarska** zwróciła uwagę na szatę graficzną pierwszych polskich podręczników do nauki języka angielskiego w założeniu, że estetyka podania wiedzy wpływa na proces jej zdobywania. Jest to również element zwiększający atrakcyjność tekstu i pobudzający wyobraźnię. Zdaniem autorki estetyka w tego rodzaju tekstach realizuje się na poziomie funkcji motywacyjnej (nastawionej na odbiorcę), funkcji ludycznej (wyzwalającej emocje hedonistyczne) i funkcji marketingowej (skłaniającej do zakupu książki).

Analizie audycji Wojciecha Manna *Manniak po ciemku* został poświęcony artykuł **Anny Karmowskiej** – *Estetyka wypowiedzi radiowej (na przykładzie audycji „Manniak po ciemku”)*. Autorka zwraca uwagę na charakterystyczne dla audycji prowadzonej przez znanego dziennikarza elementy językowe, analizując ze względu na kryterium estetyczne: ramę strukturalną audycji – powitania i pożegnania kierowane do słuchaczy, zwroty adresatywne, metafory i związki frazeologiczne oraz zabiegi językowe służące umacnianiu więzi ze słuchaczami.

Natomiast **Magdalena Idzikowska** w tekście *„Tacierzyństwo, surogatka, bachor” – „brzydkie słowa” związane z rodziną w ocenie językoznawców i użytkowników języka* zauważa, że w przestrzeni medialnej funkcjonują słowa, które mogą drażnić i irytować, a także być niefortunne językowo. Swoje rozważania autorka skupia wokół takich określeń z kręgu języka familijnego, jak: *urlop tacierzyński, tacierzyństwo, surogatka, bachor*.

Tom *Estetyka językowa w komunikowaniu* dedykujemy profesorowi Marianowi Bugajskiemu, wieloletniemu kierownikowi Zakładu Komunikacji Językowej i opiekunowi naukowemu serii komunikologicznych publikacji wydawanych na Uniwersytecie Zielonogórskim, z okazji jubileuszu 70-lecia. Dlatego otwiera go artykuł okolicznościowy *Profesor Marian Bugajski – językoznawca normatywny, propagator poprawnej polszczyzny i esteta językowy*, autorstwa **Magdaleny Steciąg i Anny Wojciechowskiej**, w którym została przedstawiona sylwetka Uczzonego w kilku podstawowych obszarach działalności. Są to osiągnięcia z zakresu językoznawstwa normatywnego, uznane przedsięwzięcia kulturalnojęzykowe związane z propagowaniem poprawnej i pięknej polszczyzny.

Profesorowi Marianowi Bugajskiemu życzymy jeszcze wielu sukcesów, a czytelnikom tomu – owocnej lektury i estetycznych wrażeń.